

पुरुष-सूक्तम्

ॐ सस्त्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।
स भूमि सँवर्त स्पृत्वात्यतिष्ठदशंगुलम् ॥ 1 ॥
पुरुष एवेद सँर्व यसद्भूतं यच्च भाव्यम् ।
उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ 2 ॥
एतावानस्य महिमातो ज्यायांश्च पुरुषः ।
पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ 3 ॥
त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोऽस्येहाभवत्पुनः ।
ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशने अभि ॥ 4 ॥
ततो विराडजायत विराजो अधि पुरुषः ।
स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥ 5 ॥
तस्मादयज्ञात्सर्वहुतः सम्भृतं पृपदाज्यम् ।
पशून्ताँश्चक्रेवा यव्यानारागयान्ग्राम्याश्च ये ॥ 6 ॥
तस्माद् यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।
छन्दाँसि जज्ञिरे तस्माद् यजुस्तस्मादजायत ॥ 7 ॥
तस्मादश्वा अजायन्त ये के चोभयादतः ।
गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माञ्जाता अजावयः ॥ 8 ॥
तं य्यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्पुरुषं जातमग्रतः ।

तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥9॥

यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।

मुखं किमस्यासीत् किम्बाहु किमरु पादाउच्येते ॥10॥

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद् बाहू राजन्यः कृतः ।

ऊरुतदस्य यद् वैश्य पद्भ्यां शूद्रोऽजायत ॥11॥

चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षुः सूर्यो अजायत ।

श्रोत्राद् वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत ॥12॥

नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्षो द्यौः समवर्तत ।

पद्भ्यांभूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथालोकाँऽकल्पयन् ॥13॥

यत् पुरुषेणा हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।

वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्म शरद्वविः ॥14॥

सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।

देवा यद् यज्ञ तन्वानाऽवघ्नन् पुरुषम्पशुम् ॥15॥

यज्ञेन यज्ञ मयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।

तेह नाके महिमानः सचन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवा ॥16॥

अद्भ्यः सम्भृतं पृथिव्यै रसाच्च विश्वकर्मणमं समवर्तताग्रे ।

त्स्य त्वष्टा विदधद् रूपमेति तन्मर्त्यस्य देवत्वमाजानमग्रे ॥17॥

वेदाहमेतं पुरुषं महान्तमादित्यवर्णन्तमसः परस्तात् ।

तमेव विदित्वातिमृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय ॥18॥

प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तरजायमानो बहुधा विजायते ।

तस्य योनिं परिपश्यन्ति घीरास्तस्मिन् हतस्थुर्भु वनानि विश्वा ॥19॥

यो देवेभ्य आतपति यो देवानां पुराहितः ।

पूर्वो यो देवेभ्यो जातो नमो रुचाय ब्राह्मणे ॥20॥

रुचं ब्राह्मं जनयन्तो देवा अग्रे तदब्रुवन् ।

यस्त्वैवं ब्राह्मणो विद्यातस्य देवा असन्वशे ॥21॥

श्रीश्वते लक्ष्मीश्व पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे

नक्षत्राणि रूपमशिनौ व्यातम् ।

इष्णन्निषाणामुं म इषाण ।

सर्वलोकं म इषाण ॥ 22॥

www.totalbhakti.com

